

Teoza u učenštvu: postajanje bogolikim učenšcima

Goran Medved

Fakultet humanističkih i društvenih znanosti, Sveučilište Aurel Vlaicu u Aradu
goremedo@gmail.com

UDK: 27-1:27-318
Pregledni znanstveni rad
<https://doi.org/10.32862/k1.17.1.4>

Sažetak

Ustanovimo li da je značenje teoze postati nalik Bogu procesom postajanja poput Krista te ako je cilj učenštvu postati sličnima Kristu, bjelodano je da su ta dva koncepta blisko povezana. Članak ukratko pojašnjava koncepte učenštvu i teoze, kao i najčešće evanđeosko okruženje odvijanja učenštvu (sastanci udvoje ili u maloj grupi). Članak potom predlaže četiri modula za poučavanje teoze u okviru učenštvu: stvoreni da budemo bogoliki, izgubljena bogolikost, obnovljena bogolikost i postajanje sasvim bogoličnima. Ovaj model združuje teozu i učenštvu čime pruža nov i koristan pristup podizanju kristolikih/bogolikih učenika.

Ključne riječi: teoza, učenštvu, evanđeoski kršćani, kristoličnost, bogolikost

Uvod

Učenštvu i teoza dva su moja teološka interesa. Trenutačno sam član tima koji proučava učenštvu u kontekstu hrvatskih evanđeoskih crkava i upravo pišem tezu o teozu u Pavlovoj literaturi. Baveći se ovim dvjema temama, primijetio sam da su veoma povezane. S jedne strane, prema Pavlu, Bog preobražava učenike u skladu sa slikom Krista (Rim 8,29; 2 Kor 3,18), koji je slika nevidljivoga Boga (Kol 1,15). S druge strane, cilj je učenštvu postati sličan Kristu (npr. Lk 6,40). Stoga, preobražavajući se u Kristovu sliku, učenici postupno postaju poput Boga. Zbog te bliske veze ovaj članak istražuje mogućnost korištenja teoze u učenštvu u svrhu stvaranja bogolikih učenika. Evanđeoski kršćani većinom prakticiraju učenštvu u formatu male grupe ili sastanaka udvoje, pri čemu zreliji učenici poučavaju manje

zrele učenike. Učenje teoze na takvim sastancima može poslužiti kao nacrt za postavljanje okvira unutar kojih bi se moglo prakticirati učenje. Ovim se članom predlaže kako koristiti teozu u okruženju učenja.

Ovaj članak ne zalazi u nauku o teozu koji su oblikovali teolozi istočnoga pravoslavlja, nego se fokusira na koncept teoze kakav nalazimo u Bibliji i ranim crkvenim očevima, prilagođen shvaćanju evanđeoskih kršćana.¹ Kako bismo razumjeli pravoslavnu doktrinu teoze, morali bismo naučiti koncepte poput Božje biti (Božjih atributa koji se ne mogu podijeliti s ljudima), Božjih energija (Božjih atributa koje On milošću dijeli s vjernicima), nestvorenoga Božjeg svjetla (nestvorene Božje svjetlosti koja povećava teozu u onima koji je susretnu) itd. Ovaj će članak koristiti jednostavno shvaćanje teoze kao obnavljanja Božje slike i sličnosti u kršćanima te jednostavnu definiciju teoze kao postupnoga vjernikova postajanja sličnim Bogu, u čemu nalazimo vezu s učeništvom. Na kraju, budući da autor potječe iz evanđeoske pozadine, pogled na teozu i učenje predstaviti će se s evanđeoskoga gledišta.²

1. Definicija učenja

Mnogo se toga pisalo, govorilo i prakticiralo u pogledu tako važne teme kršćanskoga života kao što je učenje, a većina kršćana ima neku predodžbu o tome što ono znači. Međutim, zatražite li od njih preciznu definiciju koncepta učenja u Novome zavjetu, ili koncepta učenja u suvremenomu evanđeoskom kršćanstvu, dobit ćete različite odgovore.³ Meni koncept učenja u Novomu zavjetu odmah doziva u pamet Isusa i njegove učenike; kako ih je pozvao, kako je provodio vrijeme s njima, kako ih je poučavao, kako ih je izgrađivao i što je od njih tražio (od „neučenika“ učinio ih je zrelim učenicima). S druge strane, koncept učenja u suvremenomu evanđeoskom kršćanstvu asocira na učenje jedan na jedan, gdje se zreliji kršćanin sastaje s manje zrelim kršćaninom kako bi zajedno prolazili kroz program učenja zapisan u priručniku za učenje, ili pak na malu grupu kršćana koji se redovito sastaju kako bi dijelili životna iskustva s Gospodinom i držali jedni druge odgovornima u hodu s Kristom.⁴ Kolega teolog

1 Za više informacija o nauku teoze, vidi: Goran Medved (2019.), Teoza (pobožavanje) kao biblijska i povijesna doktrina, *Kairos: Evanđeoski teološki časopis* 13 (1): 7–36.

2 Za više informacija o teozu s evanđeoskoga gledišta, vidi: Goran Medved (2019.), Teoza (pobožavanje) kao novozavjetna i evanđeoska doktrina, *Kairos: Evanđeoski teološki časopis* 13 (2): 163–184.

3 Za kratku raspravu o tome što je učenik, vidi: Jeremy Bohall (2019.), Making Disciples in Croatia, *Kairos: Evangelical Journal of Theology* 13 (2): 187–191.

4 Moglo bi se tvrditi da je Isus ustanovio sličan format sa svojim učenicima, gdje je savršeno zrelo činitelj učenika (Isus) uspješno podigao učenike od „neučenika“ do zrelih učenika (Dvanaestorica minus Juda).

koji proučava učenništvo svratio mi je pažnju na to da se može raditi o mnogo širem konceptu u smislu da bi sve što crkva čini trebalo biti funkcija učenništva (uključujući nedjeljnu službu, službu u sredini tjedna itd.).⁵ Međutim, ovdje ću se baviti užitim shvaćanjem učenništva, odnosno sastancima malog formata ili susretima udvoje u svrhu kršćanskog učenništva.

Evandeoski kršćani razumiju učenništvo i kroz vizuru Velikog poslanja koje je dao sam Krist: „Zato idite i učinite sve narode učenicima mojim! Krstite ih u ime Oca i Sina i Duha Svetoga! Učite ih da vrše sve što sam vam zapovjedio“ (Mt 28,19-20a). Po mom sudu, većina evandeoskih kršćana ovo shvaća na način da osoba postaje učenikom kada se krsti, nakon čega slijedi cjeloživotni proces učenništva. Krštenje je događaj koji se odigrava jednom i predstavlja vidljiv znak da se osoba pokajala, povjerovala u Krista i odlučila ga slijediti, dok je učenništvo cjeloživotna predanost učenju i vršenju Kristovih zapovijedi i učenja. U procesu učenništva, osoba se postupno preobražava u Kristovu sliku. Onyinah (2017, 1) kaže: „Mandat Velikog poslanja, dakle činiti učenike od svih naroda, proces je kojim se čini da osoba postane slična Kristu.“ U tome smislu, Lancaster (2006, 50–51) zapaža sljedeće: „U judaizmu u vrijeme apostola jasno se znalo što je posao učenika. Učenikov je posao bio postati poput svoga učitelja. Stoga u Lukinu evanđelju piše: ‘Svaki [učenik] koji je potpuno poučen bit će ravan svome učitelju’ (6,40). U svomu najsazetijem obliku, učenništvo je umijeće oponašanja. To je umijeće hodanja za učiteljem.“ Dakle, iako bismo mogli upasti u zamku razmišljanja o učeništvu u okviru „činjenja“, učenništvo je prvenstveno vezano uz „postajanje“. U ovom članku nastavit ću na premisi da je učenništvo proces učenja i slušanja Isusovih učenja i zapovijedi kojim kršćani postaju sve više poput Krista.

2. Definicija teoze

Teozu ćemo donekle jednostavno definirati kažemo li da je ona proces kojim kršćani postupno postaju bogolični. Prva definicija teoze potječe iz 6. stoljeća, a zapisao ju je teolog poznat kao Pseudo-Dionizije Areopagit: „Teoza [θέωσις] je postizanje sličnosti Bogu i sjedinjenje s Njim koliko god je to moguće“ (Russell 2004, 1). Ljudska bića bila su jedina stvorenja stvorena na Božju sliku i priliku, ali zbog pobune protiv Boga, bogolikost se teško pokvarila na tri glavna načina – došlo je do raskola u odnosu ljudi s Bogom, u odnosima između ljudi te u odnosu između ljudi i stvorenja. Bog je imao plan obnove. Naime, stvorio je izraelski narod i odlučio po njemu dovesti Mesiju na ovaj svijet. Kad je Bog postao čovjekom u obličju Isusa Krista (Mesije), na ovaj je svijet došla nada da bi ljudi opet mogli postati bogolični. Zbog Kristove smrti i uskrsnuća ljudi koji vjeruju i krste se u njega čiste se od svakoga grijeha, nastanjuje ih Duh Sveti i započinje

5 Jeremy Bohall, razgovor o učeništvu, Zagreb, Hrvatska, 3. siječnja 2023. godine.

proces obnove njihove sličnosti Bogu. Isus uči da trebamo biti savršeni kao što je naš nebeski otac savršen (Mt 5,48). Petar uči da smo postali dionicima božanske naravi (2 Pt 1,4). Ivan uči da po Kristu imamo božanski život u ovome vremenu. On kaže da „tko vjeruje u Sina, ima život vječni“ (Iv 3,36) i „tko ima Sina, ima život“ (1 Iv 5,12). Stoga, prema Ivanu, božanski je život sad na djelu u vjernicima, što podrazumijeva proces teoze.

Pavao uči da se suobličavamo sa slikom Isusa Krista (Rim 8,29) i da se preobražavamo u sliku Krista (2 Kor 3,18), koji je slika Boga nevidljivoga (Kol 1,15). Prema tome, po Pavlu, biti promijenjen u Kristovu sliku isto je što i biti promijenjen u Božju sliku. Biti kristoličan znači biti bogoličan. To je teoza putem kristoze ili kristifikacije. Blackwell (2010, 253) tvrdi da: „...kristoza služi kao bolji opis zato što se vjernici oblikuju u Kristovu sliku u smrti i životu kroz participativni trojstveni božanski susret.“ Cho (2019, 55) veli: „Kristifikacija vjernikove čovječnosti ne odnosi se samo na njegovu moralnu sličnost Kristu, nego i na pravu preobrazbu cijele čovječnosti osobe onoliko koliko je to moguće za stvorenoga čovjeka po stupnju, a ne po vrsti.“ Prema tome, ako je cilj učenja biti sličan Kristu u svemu, onda se taj cilj može dosegnuti teozom. Teoza bi se mogla koristiti kao nacrt za učenje, posebice za studiranje Biblije i primjenjivanje teotičkih istina u našim životima kako bismo postali slični Kristu, koji je Bog. U sljedećem dijelu ukratko ću izložiti model učenja za biblijsko proučavanje koristeći koncept teoze.

2.1. Prvi modul: Stvoreni da budemo bogolični

Započinjemo s teozom u Postanku otkrivajući da smo stvoreni na Božju sliku. Bog je htio podijeliti svoj život, karakter i vlast te je stvorio ljudska bića. Kao prvo, stvorio nas je kako bismo bili poput Njega ontološki, u određenim aspektima i do određene mjere, te stoga posjedujemo svijest, inteligenciju, kreativnost, moralnost itd. Kao drugo, stvorio nas je da budemo odnosna bića poput Njega, trojednoga Boga, kako bismo živjeli u odnosu s Njim, s drugim ljudima i sa stvorenjem. Treće, stvorio nas je da budemo poput Njega funkcionalno. Naime, budući da je On vrhovni vladar, učinio nas je slugama vladarima koji će širiti blagoslove pravedne vlasti na druge. Ovaj modul stoga bi se većinom bavio naukom o *Imago Dei*.

2.2. Drugi modul: Izgubljena bogoličnost

Nastavljamo u prvome dijelu Postanka (poglavljima 3–11) kako bismo pokazali kako je ljudski rod otpao od Boga i izgubio izvornu bogoličnost koja mu je bila usađena. Počevši od grijeha u Edenskom vrtu do postajanja smrtnima i toliko zlima da je svaka pomisao u čovjekovoj pameti bila samo zloća (Post 6,5). Čak i nakon što je potop izbrisao zli ljudski rod, čak i nakon pravednoga Noe i početka

novoga čovječanstva, zlo je ostalo vladajuća sila u ljudskim srcima. Ove biblijske istine mogu se koristiti u raspravama o stanju ljudske naravi i svijeta danas, gdje iz pokvarene ljudske naravi proizlazi toliko problema da se jednostavno ne mogu razriješiti ljudskim sredstvima. Osim prvoga dijela Postanka, mnoge druge biblijske priče upućuju na to da su grijeh i zlo zamijenili bogoličnost u ljudskoj naravi. Pavlovo izlaganje u Poslanici Rimljanima 1,18-32 još je jedan tekst koji živo opisuje silaznu spiralu ljudskoga roda koji je odbacio Boga i na kraju postao krajnje zao. Ovaj bi modul stoga većinom obrađivao nauku o Padu čovječanstva.

2.3. Treći modul: *Obnovljena bogoličnost*

Bog je imao plan za izbjavljenje čovječanstva. Počeo je time što je stvorio izraelski narod kako bi po njegovoj lozi doveo Mesiju na svijet. U priči o Izraelu vidimo da je poslušnost Bogu uvijek rezultirala blagoslovom za narod, dok je neposlušnost navlačila prokletstva. Međutim, osnovni problem grešnosti ljudske naravi ostao je neriješen i nastavio je stvarati mnoge druge probleme, čak i među Božjim izabranim narodom i njihovim vladarima.

Kad je Mesija došao na svijet, pokazao je kako izgleda savršeno sjedinjenje s Bogom i savršena sličnost Bogu. Njegova smrt i uskrsnuće omogućili su drugima da, krštenjem u njegovo ime, usmrte staru narav i prime novo srce, uđu u jedinstvo s Bogom i sudjeluju u procesu obnavljanja bogoličnosti. On je osposobio ljude da obnove odnos s Bogom kako bi opet bili jedno s Njim. Također im je vratio mogućnost da obnove međusobne odnose, opraštajući jedni drugima kao što je njima Bog oprostio, čineći dobro jedni drugima, blagoslivljajući jedni druge i izgrađujući novu zajednicu Božjega naroda kako bi pokazali kako izgleda bogoličnost. Ljudima je također dao mogućnost da budu sluge vladari poput Njega, koji pravedno vladaju nad svakim područjem života te nad zemljom koja im je izvorno dana da njome upravljaju kako bi im pokazao kako izgleda bogoličnost.

Prema Pavlu, Bog provodi obnovu tako što preobražava vjernike u kristoličnost (Rim 8,29; 2 Kor 3,18), koja je isto što i bogoličnost. Gorman (2009, Kindle lokacija 1625) kaže da se „...Pavlova soteriologija najbolje može opisati kao teoza ili preobrazba u sliku *kenotičnoga, kruciformnoga* Boga objavljenog u vjernom i privrženom Kristovu križu... [moj naglasak].“ Ako prihvatimo Gormanovu definiciju teoze kod Pavla, onda postati poput Krista i stoga poput Boga znači misliti i ponašati se kenotički poput Krista (prakticirati samopražnjenje) i prihvatiti put križa (practicirati samopožrtvovnost) radi drugih. U svome djelu o evanđeoskoj teologiji Bird (2013, 511) piše: „Kršćansko učenje je kruciformnost – suobličavanje s uzorkom križa, umiranje sebi u službi Bogu. To znači svakodnevno uzeti svoj križ i slijediti Isusa (Lk 9,23) i biti razapet svijetu (Gal 6,14).“ Kapic (2017, 237) tvrdi da križ nije samo simbol onoga što je Krist učinio nego također „ključan simbol kršćanskog učenja u kojemu su vjernici pozvani oponašati Isusovu

ljubav koja nije če samoga sebe (npr. Mk 8,34; Iv 15,12-13; Ef 5,1-2; Fil 2,1-18; 1 Pt 2,21; 1 Iv 3,16).“ Drugim riječima, učeništvo bi značilo nastaviti se prazniti od grešnih želja i ambicija kako bismo se mogli ispuniti Božjim željama i planovima da bismo ostvarili Njegove namjere u svojim životima, u Njegovoj crkvi i u svijetu. Učeništvo bi također značilo nastaviti živjeti samopožrtvovno kako bismo mogli pomoći drugima i služiti im kao što je to Isus činio. Stoga bi se ovaj modul usredotočio na nauk o opravdanju, a još u većoj mjeri na nauk o posvećenju.

2.4. Četvrti modul: Sasvim bogolični

Oni koji su u procesu duhovne preobrazbe postajanja nalik Kristu, i stoga nalik Bogu, primili su obećanje konačne preobrazbe: kad se Krist vrati, njihova tijela bit će promijenjena u skladu s njegovim slavnim tijelom. Primit će besmrtnost i neraspadljivost, što su inače atributi koji pripadaju isključivo Bogu. Pavao piše: „Zatrubit će truba i mrtvi će uskrsnuti neraspadljivi, a mi ćemo se preobraziti, jer treba da se ovo raspadljivo tijelo obuče neraspadljivošću i da se ovo smrtno tijelo obuče besmrtnošću“ (1 Kor 15,52b-53), te: „[Gospodin Isus Krist]... će, prema djelotvornosti kojom može sve podložiti sebi, preobraziti naše bijedno tijelo i učiniti ga jednakim svome slavnom tijelu“ (Fil 3,21). Učenici će postati sasvim bogolični. Krist će dovršiti ono što je započeo s njima. Bit će proslavljeni. Kad se to dogodi, cijelo će stvorenje, koje je bilo pokvareno zbog pada čovječanstva, biti obnovljeno (Rim 8,21).

Pavao ovdje kaže da smo „baštinici Božji, a subaštinici Kristovi – ako zbilja trpimo s njim – da s njim budemo i proslavljeni“ (Rim 8,17). Međutim, u nekim suvremenim evanđeoskim krugovima novozavjetni tekstovi o patnji i propovijedi o važnosti patnje zamijenjeni su propovijedima o prevladavanju životnih okolnosti i uspjehu u svjetovnim nastojanjima. Patnja se izbjegava gdje god je to moguće, dok se okolnosti pod svaku cijenu nastoje prevladati. Ovo vodi do lažnog učeništva zato što taj obrazac ne slijedi pravo učenje Novoga zavjeta, nego želju da imamo stvari pod kontrolom. Patnja s Kristom put je do proslavljenja s Kristom. Učenici slijede put Gospodara. Ovaj bi se modul, prema tome, najviše bavio naukom o proslavljenju.

Zaključak

Podizanje Kristovih učenika izvanredno je važna tema za evanđeosko kršćanstvo. Ovaj članak ukratko opisuje kako bi se koncept teoze mogao koristiti u učeništvu da bi se činili bogolični učenici. Ako o teozi mislimo kao o procesu u kojemu učenici postupno postaju bogolični, a o učeništvu kao o procesu u kojemu učenici postaju postupno kristolični, to je dvoje neraskidivo povezano. Stvoreni smo da budemo bogolični, a spašeni da postanemo kristolični. Prvi modul poučava

istinu da su ljudi bili stvoreni da budu bogolični i stoga se učenici bave naukom o *Imago Dei*. U drugom modulu, koji poučava kako je izgubljena bogoličnost, učenici proučavaju nauku o padu čovječanstva. Treći modul uči o obnovi bogoličnosti u ljudima, koju im je omogućio Isus Krist, a učenici se tu bave naukom o opravdanju i posebice naukom o posvećenju. Četvrti modul govori o tome kako će ljudi postati sasvim bogolični u eshatonu i stoga tu učenici obrađuju nauku o proslavljenju. Korištenjem ovoga modela združili bi se teoza i učenništvo, i on bi mogao pružiti nov i koristan pristup podizanju kristoličnih/bogoličnih učenika u evanđeoskim krugovima.

Literatura

- Bird, Michael F. 2013. *Evangelical Theology: A Biblical and Systematic Introduction*. Grand Rapids: Zondervan. Ebook.
- Blackwell, Benjamin C. 2010. *Christosis: Pauline Soteriology in Light of Deification in Irenaeus and Cyril of Alexandria*. Durham E-Theses, Durham University. <http://etheses.dur.ac.uk/219> (pristupljeno 1. veljače 2023.).
- Bohall, Jeremy. 2019. Making Disciples in Croatia. *Kairos: Evangelical Journal of Theology* 13 (2): 187–191.
- Cho, Dongsun. 2019. Deification in the Baptist Tradition: Christification of the Human Nature through Adopted and Participatory Sonship without Becoming Another Christ. *Perichoresis* 17 (2): 51–73.
- Gorman, Michael J. 2009. *Inhabiting the Cruciform God: Kenosis, Justification, and Theosis in Paul's Narrative Soteriology*. Grand Rapids: Eerdmans. Kindle.
- Kapic, K. M. 2017. Atonement. U: Daniel J. Treier i Walter A. Elwell, ur. *Evangelical Dictionary of Theology*, treće izdanje, 232–241. Grand Rapids: Baker Academic. Ebook.
- Lancaster, D. Thomas. 2006. *King of the Jews: Resurrecting the Jewish Jesus*. Littleton: First Fruits of Zion.
- Medved, Goran. 2019. Teoza (pobožavanje) kao biblijska i povijesna doktrina. *Kairos: Evanđeoski teološki časopis* 13 (1): 7–36.
- _____. 2019. Teoza (pobožavanje) kao novozavjetna i evanđeoska doktrina. *Kairos: Evanđeoski teološki časopis* 13 (2): 163–184.
- Onyinah, Opoku. 2017. The Meaning of Discipleship. *International Review of Mission* 106: 216–227.
- Russell, Norman. 2004. *The Doctrine of Deification in the Greek Patristic Tradition*. Oxford: Oxford University Press. Kindle.

Goran Medved

Theosis in Discipleship: Becoming Godlike Disciples

Abstract

If we establish that the meaning of theosis is to become like God through the process of becoming like Christ, and if the goal of discipleship is to become like Christ, then it becomes evident that these two concepts are closely related. The article briefly explains the concepts of discipleship and theosis, and the most common evangelical discipleship setting (one-on-one or small group). Then it suggests four modules for teaching theosis in a discipleship setting: created to be Godlike, Godlikeness lost, restoring Godlikeness, and becoming fully Godlike. This model brings together theosis and discipleship which provides a new and helpful approach for raising Christlike/Godlike disciples.